

FKTK PIEVIENOŠANA LATVIJAS BANKAI: NEPIECIEŠAMĪBA VAI POLITIĶU IEGRIBA?

ZAB VILGERTS partneris, zvērināts advokāts
Dr. iur. Aivars Lošmanis

Tēzes

1. Pirms vairāk nekā 20 gadiem, 1997. gadā, Ministru kabineta darba grupa izstrādāja Konceptiju vienotā kapitāla tirgus uzraudzībai, bet gadu vēlāk, 1998. gadā, valdības darba grupa izstrādāja Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likumprojektu. Likums Saeimā tika pieņemts 2000. gadā, bet Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK) savu darbību uzsāka 2001. gada 1. jūlijā. FKTK izveides ideja bija pamatota ar nepieciešamību apvienot tobrīd esošās institūcijas, kas katra atsevišķi veic noteikta finanšu un kapitāla tirgus sektora uzraudzību, izveidojot vienotu uzraudzības institūciju, kas turpmāk veiks visa finanšu un kapitāla tirgus uzraudzību. Ar šo Latvija kļuva par vienu no pirmajām Eiropas valstīm, kura īstenoja vienotā regulatora ideju.
2. Nav šaubu, ka lēmums par finanšu un kapitāla tirgus uzraudzības funkciju nodošanu Latvijas Bankai, likvidējot FKTK un šīs funkcijas nododot Latvijas Bankai, ir tikpat nozīmīgs kā šo funkciju nodošana FKTK pirms 20 gadiem. No "labas likumdošanas" principa izriet, ka valdībai pirms šāda valstiski nozīmīga lēmuma pieņemšanas bija jāizstrādā tāda pati koncepcija kā pirms 20 gadiem, sabiedrībai skaidrojot, kādēļ šāds risinājums ir nepieciešams. Turklāt šādai koncepcijai jāsaturs padziļināta visu "par" un "pret" argumentu analīze, īpaši ņemot vērā, ka likumdevējs FKTK piešķir pilntiesīgas autonomas iestādes statusu. Tas savukārt nozīmē, ka šādas iestādes likvidācijas iecerei likumdevēja līmenī jābūt sevišķi rūpīgi un izvērsti pamatotai. Tostarp, ieceres autoriem būtu jāsniedz atbildes uz tādiem jautājumiem kā, piemēram, vai FKTK kā vienotas uzraudzības institūcijas dibināšana pilntiesīgas autonomas iestādes statusā ir izrādījusies pēc būtības nepareiza un tā šodien nespēj pienācīgi veikt tai ar likumu uzticētās funkcijas finanšu un kapitāla tirgus uzraudzībā, vai un kādas izmaiņas banku uzraudzībā ir notikušas kopš 90. gadu beigām, kas vairs neattiecināto FKTK kā atsevišķas uzraudzības institūcijas pastāvēšanu, u.tml. 2020. gada 20. maijā publiskotais Latvijas Bankas, Finanšu ministrijas un FKTK Izvērtējums par Finanšu un kapitāla tirgus komisijas pievienošanu Latvijas Bankai (turpmāk tekstā – Izvērtējums) atbildes uz šādiem jautājumiem diemžēl nesniedz.
3. Eiropas Savienībā pastāv vairāki finanšu sektora uzraudzības modeļi, atbilstoši kuriem uzraudzību veic vai nu valstu centrālās bankas vai autonomas uzraudzības iestādes. Pastāv arī "jaukts" modelis, proti, banku uzraudzības funkcijas sadalītas starp centrālo banku un regulatoru. No 19 eiro zonas valstīm astoņas izšķirušās par labu atsevišķas uzraudzības institūcijas izveidei. Šeit jāpiebilst, ka, piemēram, Vācijā. Austrijā un Igaunijā, kur pastāv atsevišķas

finanšu uzraudzības iestādes, daļa finanšu sektora uzraudzības funkciju uzticēta centrālajām bankām (tā Igaunijā centrālā banka ir atbildīga par makroprudenciālo uzraudzību). Valstis, kuras īsi pēc tūkstošgades mijas ieviesa neatkarīga regulatora institūciju, tostarp Latvija, centās rast jaunu, modernu pieeju banku uzraudzībā, šo funkciju atņemot centrālajām bankām, galvenokārt pamatojoties uz apsvērumu, ka tā nav savienojama ar monetārās politikas īstenošanu. Diemžēl FKTK pievienošanas ieceres autori nesaprotamu iemeslu dēļ apzināti nav vērtējuši "jauktā" modeļa ieviešanu, atbilstoši kuram tiek palielināta centrālās bankas loma finanšu sektora uzraudzībā, vienlaikus saglabājot pašu uzraudzības institūciju.

4. Pamatots ir Latvijas Bankas prezidenta publiski paustais viedoklis, ka pirms finanšu sektora uzraudzības funkciju nodošanas Latvijas Bankai, ja likumdevējs par to izšķirtos, jāveic izmaiņas centrālās bankas pārvaldības modelī nodrošinot monetārās politikas un finanšu sektora uzraudzības funkciju nošķirtību. Diemžēl Izvērtējums nesniedz nekādu informāciju par šīs reformas virzieniem. Jāuzsver, ka daudzās valstīs nepastāv tāda sarežģīta un smagnēja centrālās bankas pārvaldes struktūra kā Latvijā. Piemēram, Lietuvā centrālo banku, kura īsteno finanšu un kapitāla tirgus uzraudzību, vada viena koleģiāla institūcija – valde, starp kuras četriem locekļiem skaidri sadalītas kompetenču un atbildības sfēras, vienam valdes loceklim esot atbildīgam par finanšu sektora uzraudzību. Lietuvas piemērs rāda: jo vienkāršāka bankas pārvaldes struktūra, jo pārredzamāka un saprotamāka būs lēmumu pieņemšanas procedūra un tādējādi būs vieglāk nodrošināt uzraudzības funkcijas nošķiršanu no citām centrālās bankas funkcijām.